Прилог 282. броју „Српских Новина"

БРОЈ 52.

НАРОДНА СКУПШТИНА

LI. РЕДОВНИ САСТАНАК

18. ДЕЦЕМБРА 1910. ГОД.

-- ИЗДАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ --

БЕОГРАД
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1910.

инв.
16422

НАРОДНА СКУПШТИНА

LI РЕДОВНИ САСТАНАК	18. ДЕЦЕМБРА 1910. ГОДИНЕ	III РЕДОВАН САЗИВ ПЕРИОДЕ 1908—1911. ГОД.

LI РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК:
Андра Николић

СЕКРЕТАР:
Благоје М. Илић

Присутни су били Г. Г. Министри: Министар Председник, Министар Финанасија и Заступник Министра Унутрашњих Дела, и Министар Правде.

Почетак у $9^1/_2$ часова пре подне.

Председник, **Андра Николић.** — Отварам LI редовни састанак Народне Скупштине.

Изволите чути протокол пређашњег састанка.

Секретар, **Благоје М. Илић** прочита протокол L редовног састанка.

Председник, **Андра Николић.** — Има ли примедаба на протокол? (Нема).

Објављујем да је протокол примљен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар, **Рад. Филиповић** чита молбе и жалбе које гласе:

Бр. 3599. — *Светозар Н. Белош*, тежак из Чукујевца, срез гружански, округ крагујевачки, моли да му се исплати угинули коњ.

Бр. 3600. — *Милош Вучинић*, тежак из Брестовца, срез зајечарски, жали се против француског друштва борских рудника.

Бр. 3601. — *Живко Тадић*, из Чокешине, у име грађана села Чокешине, моли да се општини чокешинској призна право својине над једним делом шуме који је до сада општина уживала.

Бр. 3602. — *Суд општине кучајске*, моли за одобрење сече дубеће горе и употребе лежеће горе у општинској шуми.

Бр. 3603. — *Суд општине ореовачке*, у срезу и округу пишком, моли да учасници те општине буду одликовани за ревносну наплату пореза.

Бр. 3604. — *Стиноје Младеновић*, из Сувојнице, срез масурички, окр. врањски, жали се против неправилности рада чесника општине белишевске у срезу пољаничком.

Бр. 3608. — *Ђорђе М. Цокић*, пешадиски наредник из Ниша, моли да му се призна у године службе време, у војсци проведано, од 6. марта 1881. год. до 3. фебруара 1895. год.

Бр. 3614. — *Лазар Ристовић*, из Драгова, среза качарског, моли да се просече одавно трасиран пут Аранђеловац—Гарашин—Јаловик—Драгоч—Крња Јела.

Бр. 3615. — *Миладин Вујковић*, жандарм. наредник из Београда, моли да му се признају три године службе.

Бр. 3616. — *Лазар М. Благојевић*, званичник Железничке Дирекције из Београда, моли да му се урачуна за пензију време од 24. јула 1867. год. до 11. априла 1874. године, које је провео као стални учитељ, и време од 14. јула 1888. год., до 3. марта 1894. године, које је провео као претписом постављени порезник.

Председник, **Андра Николић.** — Упутиће се одбору за молбе и жалбе.

Прелазимо на питања. За питање на Г. Министра Иностраних Дела има реч Г. Стојан Новаковић.

Стојан Новаковић. — Господо, пре неки дан су бечки листови донели један телеграм из Цариграда који се тиче Јадранске Железнице. Тај телеграм је преведен и штампан јуче и у нашим листовима. По њему се види да ће Јадранска Железница сасвим обићи оне крајеве кроз које смо мислили да ће она проћи, и да ће ићи кроз пределе са којима Србија не може да има везе. У том телеграму назначује се линија која ће ићи од Скопља јужном страном Шар-планине ка западу кроз долину реке Вардара, па Дибру, а оданде долином реке Мата северо-западно ка Скадру, од које га ће тек изаћи на крајњу тачку наше пројектоване железнице на Сан-Ђовани ди Медуа.

Та линија је одобрена од турског генералштаба и њоме ће проћи како се из Цариграда кроз листове јавља, нова Јадранска Железница у Турској.

Ако је ово истина, онда све оне наде, које смо ми везивали са Јадранском Железницом остале су простом речју без икаква послетка. Ја сам у прошлој сесији о овој истој ствари био упутио интерпелацију Министру Иностр. Дела о Јадранској Железници. Г. Министар ми никако на ту интерпелацију није одговорио, него је објавио да ми одговори последњега дана прошле сесије. Тада пак у стању журбе и нервозности, у коме је Скупштина обично тога дана, ја нисам хтео да примим одговор, и тако је моја интерпелација остала без одговора. Међутим, по овоме, види се да је она имала своје оправдање и да није било излишно на њу пазити.

Пошто нема овде Г. Министра, молим г. председника да изволи саопштити горе наведено моје питање, којим тражим да извести Скупштину: да ли има још што у ствари од наше везе са Јадранском железницом и је ли истина да ће се градити горе назначена нова линија, којом се сасвим обилазе пределе за које смо ми желели да се кроз њих Јадранска железница проведе?

Председник, **Андра Николић**. — Прелазимо на писмена питања и интерпелације.

Секретар, **Рака Филиповић** прочита интерпелацију Милоша Милојевића и Јована Стојковића на Министра Просвете и Црквених Послова, о Манастиру Каленићу, која гласи:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Господи Министрима: Просвете и Привреде

Поводом појављеног незадовољства грађана села Кал. Прњавора и Шљивице противу управе манастира Каленића, у округу моравском, у погледу забрањеног уживања манастирске имовине, част нам је упитати Г. Г. Министре за одговор:

Да ли им је што познато по овоме незадовољству и, ако јесте, који су кораци предузети, да се оно отклони?

Имају ли и какво право на уживање манастирске имовине сељани дотичних села, с погледом на закон о шумама и највише решење о манастирским шумама? и најзад:

Поводом знатног сатирања манастирске шуме, јесу ли и које мере предузете, да се узрок сатирању сазна и бар за на даље сатирање спречи?

16. децембра 1910. год.
Београд.

Милош Н. Милојевић,
Јован С. Стојковић,
нар. посланици.

Секретар, **Благоје М. Илић** чита питање посланика Благоја Антића на Министра Просвете и Црквених Послова, о злоупотребама у школи забрђској, које гласи:

ПИТАЊЕ

Господину Министру Просвете и Црквених Послова

Грађани општине забрђске, у срезу ивањском, у првој половини месеца априла ове год., — пошто су уверени да у рачунима њихове школе забрђске постоје велике злоупотребе и утаје, — послали су своју молбу Господину Министру Просвете и тражили, да он тражи од Главне Контроле да она пошаље у општину забрђску свога комесара, ради прегледа школских рачуна. На тражење Господина Министра Просвете, Главна је Контрола испослала свога комесара у Забрђе, у другој половини месеца августа, који, кад је тамо у Забрђу прегледао школске рачуне, нашао је у рачунима: и неправилне издатке, и прекорачења, и послуге, и утаје, па је одмах ставио прибелешке на имовине одговорних рачунополагача, а о томе поднео своје извештаје и Главној Контроли и Господину Министру Просвете. Па, како од тада па до сада није ништа урађено за те школске рачуне у Забрђу.

Стога питам Господина Министра Просвете, па тражим и молим да ми одговори:

1. Да ли су му из извешћа комесара Главне Контроле познате злоупотребе и утаје у рачунима школе забрђске, а шта је до сада по томе у опште урађено?

2. Шта је узрок, те до сада по овим злоупотребама није ништа урађено?

3. Да ли је вољан, као надлежан фактор, да преко Главне Контроле уради што треба, те да се кривци оптуже и закону казну искусе? и

4. Да ли хоће Г. Министар да буде тако добар, па да ми каже, који су по имену одговорни рачунополагачи за школске рачуне у Забрђу и за колике суме утајених новаца?

17. децембра 1910. год.
Београд.

Питач,
Благоје Антић,
нар. посланик.

Секретар, **Рад. Филиповић** чита питање посланика проте Мил. Ђурића и Мила Петровића на Министра Грађевина, које гласи:

ПИТАЊЕ

На Господина Министра Грађевина

Указом Његовог Величанства Краља, од 21. новембра 1901. год. Бр. 9468., оглашен је за окружни пут, пут који води од Пожеге кроз Глумач, Честобродицу, Јежевац, Душковце, Тометино Поље, преко Маљена у Ваљевски округ и који пролази преко Брежђа, Топлице, Мионице и Боговађе и излази код Жупањца на главни пут за Београд.

Овај пут, који је врло важан и потребан за саобраћај и трговину целог једног дела округа: ужичког и ваљевског, још ни до данас није израђен, и ако је и раније питање о овоме путу покретано од потписаних и другова у Народној Скупштини, и остало је све на обећању.

Да се народ општина, кроз које овај пут пролази и осталих околних општина, не би и даље мучио и штетио без пута и средстава за извоз својих производа, пека је потреба да се овај пут што пре изради.

Зато питамо Господина Министра и молимо да нам изволи одговорити:

1. Шта је сметало те овај пут до сада није израђен, кад је разрезан и кулучни прирез на све кулучеће главе округа ужичког, по деет динара од главе, и већим делом прикупљен?

2. Је ли Господин Министар вољан наредити и урадити све што треба, да се овај пут што пре изради?

17. децембра 1910. год.
у Београду.

Питачи,
народни посланици.
Милан Ђ. Ђурић, прота с. р.
Мил. Г. Петровић с. р.

Секретар, **Благоје Илић** чита питање посланика Радисава Митровића на Министра Унутрашњих Дела, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Заступника Министра Унутрашњих Дела

У округу ужичком упражњена су места окружног физикуса и три среска лекара: срезова златиборског и рачанског, а лекар среза црногорског налази се на годишњем осуству, те је тако једна половина овог округа, која по простору износи више него поједини мањи окрузи, остала без лекарске помоћи.

Према ономе питам господина Министра, да изволи одговорити:

1. Је ли му познато да округ ужички нема свог физикуса и да срезови рачански, златиборски и црногорски, немају сада среских лекара, те да је тако читава половина округа лишена лекарске помоћи?

2. Хоће ли Господин Министар урадити све што треба, да се упражњена лекарска места попуне и да се лекар среза црногорског што пре врати на дужност, кад је његова лекарска услуга народу, који га је о свом трошку школовао, преко потребна, пошто он сам неће ту потребу да увиди и да сам своје одсуство прекрати?

18. децембра 1910. год.
Београд.

Питач,
Радисав Митровић,
народ. посланик.

Секретар, **Благоје Илић** затим прочита питање посланика Радисава Митровића на Министра Грађевина, које гласи:

ПИТАЊЕ

на Господина Министра Грађевина

Питање о грађењу сувоземних путова, као саобраћајних средстава, нарочито у оним крајевима наше отаџбине куда није проширена мрежа железничких путева, јесте од велике важности, јер наши привредници и трговци, па и сама држава, неће имати од железница толико користи колико ће их имати кад се направе добри путеви и вежу сва места са железницама.

Ради овога посла — израде путева — држава би требала да нађе средства, да се сви путеви који на железницу излазе израде упоредо са израдом железница, које се сада раде.

Пошто ће у центар ужичког округа, варош Ужице, бити израђена железница, како се рачуна, за годину дана, то би требало да се и путеви, који из среских и осталих места доводе у Ужице, израде у том року, да би се олакшао извоз сировина и довоз намирница а државној железници створили већи приходи, и да би се тако од вароши Ужица створио центар трговине за цео ужички округ.

Према наложеном, питам Господина Министра Грађевина и молим да ми изволи одговорити:

1. Је ли му познато, да су путеви окружни: Б. Башта—Ужице, Мравињци—Јелова Гора—Ужице и Мокра Гора—Ужице, као и Косјерић—Ужице, прокопани раније кулучном снагом народа округа ужичком, а неизрађени без мостова и пропуста и без пасина, тако, да су за теретну вучу неупотребљиви и да се местимично и траса промени.

2. Је ли Господин Министар вољан да нађе средстава: да се, како државни, тако и окружни путеви у свим крајевима за везу са железницама израде о државном трошку, тако, да цела земља, као год што гради железнице, сагради и путеве, пошто сиромашни окрузи својим средствима саградити и одржавати све своје путеве не могу?

3. Хоће ли Господин Министар нарочито наредити, да се израде удесни за саобраћај путеви: Стрмово, Б. Башта, Ужице; Мравињци, Јелова Гора, Ужице; Мокра Гора, Ужице; Косјерићи, Ужице, — да би се омогућио саобраћај срезовима: рачанском, златиборском, црногорском и жичком са Ужицем — па било то средствима државним или округа ужичког?

18. дек. 1910. г.
Београд.

Питач,
народни посланик,
Радисав Митровић с. р.

Председник, **Андра Николић.** — Интерпелација и питања упутиће се надлежној Господи Министрима.

Прелазимо на дневни ред.

На дневном је реду прва тачка: претрес измена и допуна у закону о пословном реду у Народној Скупштини.

Изволите чути г. известиоца.

Пошто г. известилац није овде, молим г. секретара да га замени.

Секретар, **Благоје Илић** прочита извештај и предлог.

(В. састанак II и XLIX).

Председник, **Андра Николић.** — Отвара се начелни претрес.

Има реч г. заступник Министра Унутрашњих Дела.

Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Финансија, **Стојан Протић.** — Господо посланици! Предлог, који се сада пред Народну Скупштину износи, долази, по мом схватању, а и по уверењу целе Владе, међу најважније предлоге које има да реши не само овај сазив, него уопште наш млади парламентаризам.

Питање о пословнику скупштинском, дакле, о уредби по којој Скупштина има своје послове да ради, долази, збиља, међу веома важне установе самог парламентаризма. Мада је питање о пословнику, у првим годинама парламентаризма, уопште мање сврађало пажњу на себе, онда кад је парламентаризам имао пред собом јаког непријатеља споља, од кога је имао да се брани, од кога је имао терен за себе да извојевава. И међу самим браниоцима парламентаризма, тада је важност пословника, или уредбе о томе како ће народно представништво своје послове у својој средини да ради и свршава, мање пажњу на себе сврађало. Доцније, кад је парламентаризам терен за себе од спољног непријатеља

освојио, обезбедио, тако да кажем, од њега свој опстанак, онда је питање о пословнику постало важније, јер су се у самом парламентаризму, у самим слојевима оних, који су парламентаризам извојевали, почели јављати појави, који су могли, а на извесним местима и у извесним временима и наносили велике штете самој оној установи, која је толико борбе морала да издржи, докле је свој опстанак обезбедила. Тада је код свију оних који налазе да је парламентаризам једна неопходна потреба савременог друштва, почело и да се јавља као сасвим озбиљно питање, како Народно Представништво своје послове да раде тако, да његов углед не посрне и да његов сам опстанак не дође у питање?

То што се запазило и што се јављало у другим земљама које су старије од нас, то се исто јавило и код нас у нашој земљи. Онда, када је данашњи пословник, који је управо обнова оног пословника који је постао скоро пре двадесет година, кад је дакле данашњи пословник постајао, онда многа и многа питања нису се пред парламентарцима, тако да кажем, ни јављала. Онда се на многа питања која су доцније дошла на дневни ред, и постала важна, није ни могла обраћати пажња, јер се још, тако да кажем, нису ни јавила, те према томе нису могла бити тада ни проучена, како треба, ни добити решење онакво какво треба да добију, да би Парламенат могао успешно да ради и да би могао свагда свој углед да одржава на потребној висини.

Од тога доба, као што рекох, прошло је доста времена; од тога доба и у нашој земљи и у нашем младом парламентарном животу и у другим земљама, појаве, које су на површину избиле, дале су материјала за ново проучавање, за изналажење путева и начина, како да се реши проблем, који одавно стоји уопште на дневном реду у самоме савременом друштву: да мањина буде у својим правима довољно заштићена с једне стране, а с друге стране да већина могне да врши ону улогу, на коју као већина има права.

Тај проблем је веома тежак, није га лако решити и због тога још и данас има на овоме пољу контроверзних тачака за које не постоје још дефинитивна решења. Колико се год могло, покушало се и од стране Владе и од стране одбора, да се при изради овог пословника, који се данас пред Народну Скупштину износи, унесе досадашње искуство и постигнути резултати досадашњег испитивања у овоме погледу, те да се, колико је год могућно, ближе, боље и тачније приђе решењу онога проблема, који сам мало пре поменуо: да мањина буде у својим правима заштићена, да дискусија у Народној Скупштини буде ујемчена, а да с друге стране рад самога Парламента не буде ометан, да већина могне вршити ону улогу, на коју по закону има права.

У другим Парламентима и у другим уставним земљама пословник није закон. Он је једна уредба, коју доноси сам Парламенат за себе, и чак где има два дома, сваки дом за себе. Што је у нас то друкчије, то је остатак из ранијег времена, који се увукао у сам пов Устав кад је Устав грађен, па је тако остало и до данас, и на сваки начин тако ће остати и даље све донде, докле данашњи Устав буде важио. То је једна отежица и на сваки начин једна незгода. Боље би било, да пословник није закон, него да је једна уредба, коју гради сама Народна Скупштина. Онда би он могао имати више гипкости и свакојако могло би се чешће приступати његовом мењању и ако је он по својој природи таква уредба и такав закон, да је свако мењање скопчано са доста великим тешкоћама, већим свакојако, него код многих других закона.

Господо, после ових општих напомена ја не бих имао шта још нарочито да износим и истичем, осим да упутим једну молбу на Народну Скупштину, да и она са своје стране поклони пажњу ономе, колику су пажњу и Влада и одбор поклонили оној ствари, и да ладно и беспристрасно, објективно, сваки члан предложеног закона цени, имајући на уму онај велики задатак, који има овим законом да се постигне: да се сачува углед нашег младог парламента и да се омогући успешан и колико је могућно бржи и правилнији рад Народне Скупштине.

Сваку напомену, сваку критику објективну, и с тога гледишта изнесену, ја ћу радо прихватити и на сусрет јој изаћи. И молим да се верује, да је уверење дубоко о потреби да овакав један закон што пре буде свршен побудило Владу, да с овакним предлогом пред Скупштину изађе.

На завршетку ја могу још само да кажем ово, молећи Народну Скупштину као целину и г. г. посланике појединце да размисле и сами о великој истини која се садржи у овим речима великог енглеског писца Бентама: *„Без дисциплине јавна свест (јаван дух) у једном многобројном друштву или скупу исто тако има мало вредности као год и недисциплинована храброст на бојном пољу.“*

Растајући се сад с вама, господо, ја молим Народну Скупштину само за још једну напомену. Извештај одбора је, као што видите, кратак, и у томе кратком извештају испуштена је једна мала напомена: да код појединих чланова има малих омашки штампарских и извесних разлика које су остале између одбора и мене. Кад буде дискусија код тих појединих чланова поведена, онда ће се и то споменути, и онда ћемо начисто ствар и код сваке такве одредбе законске и извести.

Известилац, **Љуба Јовановић** — Овај досадашњи скупштински пословник, као што је познато г.г. народним посланицима, био је особите среће међу политичким законима нашим. Док су остали политички закони готово често мењани, а неки и сувише често, пословник је у главном и сам опакан какав је био 1890 год. После тога свега су биле две измене, од којих је једна тако ситна да не треба о њој говорити, а друга је нешто већа, донесена мислим 1905. или 1904. год., али и она је обухватила свега неколико тачака.

Предложеним законским предлогом, као што видите, обухваћен је велики број одредаба старога пословника; предвиђени су многи и многи случајеви који до сада нису били предвиђени, те то само показује велики значај његов, и због тога ја бих осећао потребу, и управо ја и сада осећам, да сам и као известилац и као председник одбора који је овај законски предлог проучавао, обавезан, да пред

Народном Скупштином дам исцрпно обавештење о свему што смо радили, о идејама којима смо се у појединим случајевима руководили, јер је, збиља, потребно да Народна Скупштина решава у пуној свести како уопште о овом законском предлогу, тако и о свима његовим појединим одредбама.

На жалост, стање мога здравља данас не допушта ми да улазим у све појединости и зато ћу молити, да ми допустите да за данас ограничим свој говор свега на неколико општих напомена.

Кад се погледа и упореди ово што је до сада било са овим што се сад предлаже, може се констатовати да је, пре свега, у старом пословнику било извесних празнина које је требало попунити и које су, по моме мишљењу, овим законским предлогом и попуњене.

Тамо је тих празнина било можда стога, што раније у нашем парламентарном животу таквих појава није било. Зато је ваљда при првој изради пословника било предвиђено свега по неколико одредаба, већином врло кратких, о неким, у оно време новим, установама и појавама парламентарног живота. Услед тè непотпуности, при примени овог пословника врло се често није управо знало како ће се поступати, и само се има захватити толеранцији, која је показивана са разних страна у Скупштини, што се у многим приликама ипак налазило начина, како да се по нешто ради. Ја ћу вас само потсетити, колико су штуре одредбе о анкетама и истрагама скупштинским.

Сем тога, у Скупштини су се за ово време, од како је овај пословник постао закон, јављале многе и многе нове појаве, које су, кад би искреле, праксом регулисаване, те су многе од тих тако регулисаних појава добиле овим законским предлогом само своју формулисану норму. У таквим случајевима, дакле, није ништа предложено што није и до сада било, него је само нормирано оно што је и до сад у Скупштини рађено. Али је поред тога додато, или је дато ново решење неким појавама, које су, истина, и до сад у Скупштини регулисаване праксом, али нису имале сталне праксе, или су решаване онако како их по мишљењу Владином или одборском није требало решавати, а свакако је за правилност рада скупштинског потребно било да се за те случајеве продвиди утврђено правило.

При овом не треба сметнути с ума, да се у нашем политичком животу много што-шта од 1890. год. на овамо изменило.

Шта је све промењено, и шта је све преко наших глава за ових 20 година у политичком погледу претурено, није потребно да вам сад овде наглашавам; али је несумњиво, да су се од оног времена у самој земљи променили политички односи, снаге политичких чиниоца; као доказ да су се чак појавиле нове политичке чиниоце, споменућу само да је Уставом 1903. године знатно проширено право гласача, и ту су стотине хиљада, дотле бесправних грађана, добиле учешћа у гласању и то је, природно, утицало и на састав Народног Представништва, па према томе и на рад у њему.

Кад имамо на уму то, као и оно што је у погледу измена у политичким чиниоцима за ових 20 година споменуо Г. Министар Унутрашњих Дела, онда је природно да и овај закон, који је нормирао односе у Скупштини међу политичким чиниоцима, треба да претрпи извесне измене, јер оставити стара правила за нове људе и нове односе, на које се она не могу прилагодити, не би никад радила разумна политика.

Али, сем тога, господо, развитак и рад у нашој Народној Скупштини, као што вам је познато, учинио је, да су и неке одредбе у старом пословнику, на пракси, прилично изгубиле своју вредност. Парламенат је наш, као што је свима вама познато, прошао кроз једну велику кризу и та криза није могла да за собом не остави последице по вредност законских одредаба, које су их нормирале. Овај се је наш предлог, како се пред вас износи, старао да у томе погледу учини што треба, да закону врати његову вредност. Ја ћу, господо, као пример за то споменути само једно — кратка питања. Ви знате какве су судбине била кратка питања. Она су употребљавана као средство да се води опструкција противу Владе и већине, али је, у исто време, последица такве употребе питања била та, да су кратка питања изгубила онај значај који су по самом закону и по Уставу имала, а то је, да се брзим путем и посланик који пита, и његови другови у Народној Скупштини, и Народна Скупштина и јавност обавесте о једном предмету, који, збиља, треба да се брзо расправи и да јавност о њему буде брзо обавештена.

Услед онаквог постављања кратких питања, настала је пракса неодговарања на кратка питања. Тако је онемогућено да се покренути предмет уопште расправи и да су јавност и народ само са посланичких клупа могли бити о извесним питањима обавештени, или са надлежнијега места, одакле је било највише могућности да се дају обавештења, та обавештења нису давана. Ми смо се у томе погледу старали да учинимо што треба и у једном и другом правцу: да се не злоупотребљава ни стављање кратких питања, али, исто тако, да се не злоупотребљава ни неодговарање на та питања. И ми, у колико смо с једне стране ограничавали извесним временим границама стављање кратких питања, у толико смо с друге стране додали, да на свако питање мора од стране Владине бити одговора.

Ја бих на овај начин могао да и даље наводим потврде те да покажем, како би о овом законском предлогу, у ком је гледано, тако да кажем, и на једну и на другу страну, било апсолутно погрешно оно мишљење, које би хтело да представи једностранo цео овај законски предлог, као да се у њему имало намера да се ограничи слобода посланичке акције у Народној Скупштини и ништа више.

Моје је мишљење, а тога је мишљења био и српски уставотворац кад је Устав писао, да је српски народ уставним одредбама довољно обезбеђен од каквога покушаја, да се онемогући да у Народној Скупштини буде чувен његов глас. У Уставу има толико специјалних одредаба чисто пословничких, колико нема, ваљда, ни у једном другом Уставу европском; и довољно је било да одбор савесно и поштено чува те уставне одредбе, па да буде искључена свака помисао, да се хтела овим окрњити каква истинска права народних представника.

Један господин добацио је мало час, како се овим иде на то да се онемогући опструкција.

Ја, право да кажем, мислим, да то не би била никаква рђава ствар, а да би управо требало похвалити такву тежњу; али, у овом случају ја мислим, да се не може казати да се то баш и хтело, или да се, ако се то и хтело, тако и поступило. Наше су прилике још такве, да је можда још рано помишљати и тежити да нам свуда буде чврста рука, а ништа више. Морамо још мислити на чување слобода народних, на према томе и на чување слободних дискусија скупштинских.

Ја сам, господо, потпуно уверен, да је у том погледу овај законски предлог очувао све оне потребне границе, да народни посланик збиља у свако доба може бити израз свога народа. (*Чује се:* У свако доба бити избачен из Скупштине). То не може бити по овом закону, а по сили могло је то бити у свако доба. (*Жагор на неким клупама*).

У свако доба, и кад је могло, и пре је могло бити, и бивало је то, а можда ће и бити тога, али овде, по овом предлогу, тога законски апсолутно нема. Ако буду народни посланици у Народној Скупштини водили рачуна о образу своме, образу туђем и образу свога народа, они неће моћи бити избачени. И зато, господо, ја смело могу да кажем, да је овај законски предлог обезбедио у пуној мери слободу дискусије, слободу посланичку.

Али, у исто време, он обезбеђује, више него ли стари закон, рад Народне Скупштине. Ми смо, господо, то сви признајемо, у погледу законодавства много заостали, и залуду је вајкати се и оптуживати, као што смо чули пре неки дан, овде и Владу и већину скупштинску да се не ради како треба. Треба, господо, тој појави погледати у очи отворено и лојално на видети да су јој узроци... (*Д. Пљушановић:* У рђавој Влади и рђавим чиновницима. *Други глас:* Ето што вам каже ваш савезник!)

Сачувај нас, Боже, рђавих савезника, а од противника ћемо се чувати како будемо знали. (*Подужи жагор међу народњачким посланицима Говорник се њима обраћа:*).

Господо, ја сам уверен да ћете се сви ви јавити за реч и да ћете „опстојателно" доказати то, што ми овде пребацујете. И према томе, требало је да то оставите за после и да ја одговор на те ваше замерке остављам за после, да саслушам целу вашу мисао, па да, и ја и други, вама одговоримо на то. Али, кад, господо, стоји факт да се у другим Парламентима, сваке године, сврши по нека стотина законских предлога, а да се код нас, од кад је, српске Скупштине, није, мислим, дотерало ни до стотине, и кад уз то додамо још и то, да смо ми несумњиво мање уређена земља, но што су културне велике и мале европске земље, — онда не треба много свести на признати, да ми морамо радити и више и брже, да бисмо колико толико стигли оне, на које се ми имамо да угледамо.

И зато, господо, што верујем да се то постизава у довољној мери овим законским предлогом, ја вас молим, да га изволите у начелу примити. Што се тиче појединости, одбор се је старао, да и њих брижљиво обради, али ако је он штогод и пропустио, зато је Народна Скупштина и зато су права посланика ту, да поједине измене предлажу, и ми ћемо их чути, и поштено ћемо се саслушати, и решити онако како ће најбоље бити.

Председник, **Андра Николић.** — Има реч г. Стојан Рибарац.

Стојан Рибарац. — Ја појмим високу важност овога пројекта, нарочито и по томе, што је из средине, у којој се, за пуних тридесет година, мало водило рачуна о дисциплини, пала данас похвална реч по потреби дисциплине духова у нашој земљи. И, због тога, ја мислим да могу да изјавим у име својих пријатеља: да ћемо ми овоме пројекту поклонити пажњу, коју он заслужује, са објективношћу, коју нисмо никад напуштали, са искреношћу испитивања мотива предлагача, коју нисмо никад запемаривали. Само ја мислим да се, у овај мах, не може о томе говорити, да се шта више, не може ући ни у начелну дискусију о овом питању.

За овакво своје тврђење ја имам разлога у изјави коју нам је дао сам Господин Министар Финанасија. Он је казао, да сам пројекат садржи извесне штампарске грешке, да нису јасне у разлике које постоје у начелном схватању између њега и скупштинског одбора. (*Министар Финанс. Заступник Министра Унутр. Дела,* **Стојан Протић:** Пардон, извините нисам тако казао.) Међутим, по чл. 74., 75. и 76., пословника, кад се какав законски пројекат поднесе, кад га по том одбор проступира, кад и о њему утврди своје мишљење, он има да изради *извештај.* Тај извештај има да се поднесе Скупштини, и тек после 24 часа од како се извештај одборски поднесе Скупштини, може се приступити начелној дискусији о томе предлогу. Овде таквога извештаја одборског нема. Шта више, види се, да има разлике у главним идејним тачкама овога предлога између одбора и Г. Министра. Скупштини је, међутим, законом обезбеђено право, да, кад прими извештај одборски, добије јасну слику о ситуацији и о разликама у схватању, које постоје између Владе и одбора у томе питању.

Скупштина треба, према томе, да буде доведена у поуздан положај, да се може изјаснити за које је гледиште, да ли је за гледиште Владино или је за гледиште одборско, или је за неку средину између та два гледишта. Скупштина није овде у том положају, да може да створи једну слику о овоме питању, да може дати јасно гледиште о овоме предлогу. Ја сам казао да то изводим из саме напомене Г. Министра, и мислим, да идем у прилог његовом схватању и његовим намерама у овом питању. Кад, дакле, тако стоји ствар, ја мислим, да, све што Скупштина може сада да учини, не улазећи у начелну дискусију, и примајући на новољно знање изјаву Г. Министра, то је, да она врати ову ствар у одбор, па да одбор изради потребан и детаљан извештај и поднесе га Скупштини, па тек онда да се приступи начелној дискусији. Тада ћемо тек видети, да ли се овим предлогом иде на то, да се обезбеди „слобода дискусије," као што каже г. известилац, или што друго, тада ћемо видети којим се начином и средствима мисли да постигне „дисциплина."

Тада ћемо, најзад испитати и узроке који су упутили на потребу да се поднесе овај пројекат.

Јер, као што је казао Г. Министар Финансија, пословник овај, то је овај исти пословник од 1890. године. Тај је пословник био у примени неколико година и није се осетила потреба за изменама, зато што није било никаквих злоупотреба у тој његовој примени. Кад уђемо у начелну дискусију, ми ћемо видети шта је то: са које се стране појавио узрок за осећање потреба за овим изменама, и да ли то није баш са стране која је до сада мало водила рачуна о дисциплини. Наравно, да ћемо том приликом узети у испитивање и тврђење г. известиоца, о томе, да смо ми врло сиромашни у законодавству. Што се тога тиче, ја ћу, при крају ове своје изјаве и свога говора, да кажем, да се ја у томе не слажем са г. известиоцем. Моје је најкраће уверење, да Србија није била оскудна законима, него у људима који су законе примењивали и примили.

Министар Финансија и Заступник министра Унутрашњих Дела, **Стојан Протић.** — Мени је жао, господо посланици, што је г. Рибарац овако говорио. Ја мислим, да својим говором — а колико се сећам и колико сам чуо ни г. известилац — нисам дао повода за овакав говор. Г. Рибарац је рекао, да ће ући у дискусију овако важнога предлога, коме је и сам признао важност, сву објективност. Међутим, прва његова реч била је израз необјективности. Он је одмах улазио у побуде, у намере, у то, како каже, да је ово изашло из средине једне која није поштовала дисциплину, задржавајући за себе и за своје другове ту привилегију, да су они поштоваоци дисциплине. Ја мислим, право да кажем, није приликовало њему сад да овакав говор држи. Оно што је он предложио да се ради, такође је, господо, израз не добре воље. Није први пут било да извештај дође пред Народну Скупштину, а да поједине разлике код појединих чланова буду изношене онда, кад ти чланови дођу на дискусију. То ће г. Рибарац признати и ја молим Народну Скупштину да ми то посведочи. Много је таквих предлога било и никад нико нити је тражио, нити је Народна Скупштина решавала да се такав предлог, због тога, упућује поново одбору. (*Мих. Борђевић:* Ово је врло важна ствар!)

Молим вас, господо, предлог је важан и Скупштина има пред собом тај предлог а има и извештај. (*Чује се с левице:* Нема извештаја) Има извештај а има и реч моју као предлагачи.

Предлог, господо, овај није изашао јучо пред Народну Скупштину и није ни један посланик стављен у тај положај, да је мало времена имао да га проучи. (*Михаило Борђевић:* Нисмо знали којим ће редом ићи послови.) — Тај је предлог, господо, поднесен много и много раније, тако да је сваки г. посланик, који је хтео предлог да проучи, збиља могао да га проучи. Какво ће мишљење код појединих чланова Министар, или који други посланик имати, то је ствар споредна. То ће се расправити, господо, онда, кад то буде на дневном реду. Ал сваки г. посланик, који једну ствар, један предлог проучава, он га проучава по оним питањима која су ту на дневном реду и по ономе што је предложено. А има се и предлог који је изашао из одбора и Министров предлог. И ја молим Народну Скупштину да ово, што је г. Рибарац предложио, одбаци.

Стојан Рибарац. — Мени се чини да ми је Г. Министар Финансија неумесно пребацио, да нисам требао да кажем оно што сам рекао, и чак да сам био необјективан. Ја нисам испитивао побуде за овај предлог, ја нисам испитивао намере његове. (*Министар Финансија, Стојан Протић:* Али сте сумњичили) — Ја сам само наговестио и главна тачка мога разматрања била је у томе, да се овај предлог, овакав какав је, без потребног извештаја одборског, не може узети у дискусију. То је било главно. А додао сам, да тек, кад извештај дође пред Скупштину, — тек онда се може ући у испитивање побуда, тек онда се може ући у истраживање разлога, који су Владу одредили да изађе са оваквим предлогом. Тим пре, што је овај пословник остао неколико година и није се осетила потреба за изменом да се обезбеди слобода дискусије. Ја немам потребе да улазим даље у испитивање побуда Г. Министра Финансија, али ћу само поновити, да Скупштина сад у овом трепутку не може да води даљу дискусију после изјаве Г. Министра, да има неких штампарских погрешака и разлика у схватању, а Скупштина о тим разликама и погрешкама није обавештена.

Скупштина не може испитивати један предлог везаних очију. Кад се хоће да заштити достојанство Скупштине, оно ће се заштитити на тај начин, кад се пред њу изнесе јасна слика целога питања које има да се претресе.

Председник, **Андра Николић.** — Има реч г. известилац.

Известилац, **Љуба Јовановић.** — Ја, господо, нисам рад да овде останемо у једној забуни. Ја сам сад чуо од неколико посланика из клупа на левој страни, који су довикивали: „нема извештаја“, и то ме је зачудило, пошто је одбор свој извештај написао и поднео председништву. Ја мислим да извештаја имамо, и зато молим, пре свега, да г. председник изјави да ли је тај извештај раздан народним посланицима или није.

Председник, **Андра Николић.** — Господо, извештај је од 15. децембра и он је раздат господи посланицима. (*Чује се:* Али није тачан!) Извештај одборски је раздан и уз њега иде један прилог — велики предлог закона. (*Чује се:* Који је несагласан са извештајем одборским.) Ја само констатујем да је извештај одборски раздат. (*Јован Стојковић:* Али погрешан, нетачан!)

Известилац, **Љубомир Јовановић.** — Господо, ми смо, дакле, извели једну ствар на чисто: да је урађено онако како закон тражи. Извештај је раздан и извештај је, још онда кад је раздан, прочитан. По закону могао се одмах за другу седницу ставити на дневни ред. Кад су нека господа посланици учинили представку г. председнику Народне Скупштине, да би желели да се боље спреме, да спремнији уђу у дискусију тога предлога, а мислим да је г. Рибарац изјавио да би могао ући тек прекосутра у дискусију — онда је г. председник пристао да измени предложени дневни ред: и за јучерашњу седницу дао је друге предмете а ова је тачка остављена, по жељи г. Рибарца, за „прекосутра“, дакле, за данас. И, господо, с погледом на то, нема сумње да је са стране председништва и са стране одборске учињено онако, како је требало да се учини.

Може, господо, бити питање, да ли ипак ту није некакав препад учињен према Народној Скупштини; да ли се неће тражити да Народна Скупштина необавештена решава. Као што је напомену Г. Министар, ово је у ствари један стари предлог, који се већ неколико година јавља пред Народном Скупштином, и, према томе, ни са те стране препада нема. Ја ћу признати да има у појединостима у одборском извештају новина, којих нема у министровом предлогу, и само би о томе могло бити речи, да је то нешто ново, да ту треба некакве студије; али, господо, то је ствар специјалне а не начелне дебате. Овај се предлог у главним, крупним цртама не разликује од онога Министровог толико, да би му основу требало сад изнова проучавати.

Уосталом, господо, поступило се и у овом случају онако како се поступало увек до сада у Народној Скупштини.

Изнесен је пред Народну Скупштину предлог онакав како је одбор нашао да треба тај предлог Министров да гласи. О оном што је било у Министровом предлогу, а са чиме се одбор није сложио, него вам је своје измене изнео, могу вам већ сада рећи, да је један велики део тих разлика последица тога што је Министров предлог израђен још пре неку годину, па је природно што се после толико времена у њему штогод и мењало. Скупштина има пред собом одборски предлог, о коме има да решава онако како је решавала апсолутно у свима случајевима до сада. И мени је, право да вам кажем, ово необично, да се са толиким неповерењем према целој овој ствари излази.

А кад буду у питању саме појединости, кад се оне појаве, ако когод не буде довољно обавештен, он ће онда бити у праву да тражи обавештења.

Али, господо, још нешто. Кад ми и на тај део решавања пређемо, на специјалан претрес, онда има смисла и тако једино по закону може бити, да се ствар врати у одбор. Враћања целога законског предлога у одбор у начелној дебати, ни по закону ни по пракси досадањој, није било нити може бити.

И кад се, господо, то сада тражи, онда је јасно да се тражи нешто што не треба да буде и што по закону не може да буде. И Народна Скупштина, ако хоће правим путем да иде, има само да начелни претрес настави и заврши, а све, о чему може бити спора између Владе, одбора, Скупштине, појединих посланика, о томе, господо, биће по закону речи онда кад пређемо на специјални претрес.

Стојан Рибарац. — Г. известилац дао ми је права и разлога, да опет замолим Скупштину за стрпљење да ме чује ради личног обавештења. Г. известилац има права кад тврди, да сам ја на претпрошлој седници тражио да се претрес овога предлога одложи за данашњу седницу. Само, то су две различне ствари. Ја сам сада обратио пажњу Скупштини, да не би било лепо да, и ако она има право законско да одређује при крају сваке седнице дневни ред за наредну седницу, да не би било лепо да према опозицији врши препад, стављајући тако кратак рок за испитивање онога истога законског предлога, о коме је Владина већина, у својим клубовима, дуго и дуго дискутовала и расправљала. И та је представка примљена. Али ја се у томе захтеву нисам ангажовао да не чиним примедбе, које су, по мом схватању, умесне, о самом начину на који се хоће да води ова дискусија. Према томе, дакле, ја имам пуно права, у опште узевши, да говорим о ономе што сам говорио. Г. известилац је рекао да ни по закону, ни по пракси, не може се један предлог у начелној дискусији враћати у одбор. То је тачно. Али то по закону не може бити због тога, што се претпоставља унапред, да ће одбор о свакоме предлогу поднети уредан извештај и да ће, као што сам мало пре рекао, у томе извештају дати израза своме предлогу о свима евентуалним неслагањима и разликама са гледиштем Владиним. А до сада није било ни праксе, да се један овакав извештај износи, у коме се каже само: подноси се предлог скупштини на оцену; међутим, Г. Министар Финанасија данас каже да има неких несугласица и разлика које ће се доцније видети. Кад водимо начелну дискусију, ми морамо видети којим се принципима руководила Влада у подношењу свога предлога, а којим опет одбор. Дакле, сама изузетна појава, да нема извештаја који би могао да обухвати оно што је потребно, да би Скупштина била обавештена о питању, даје нам права да тражимо и овакав изузетан начин, да се ово врати у одбор. И ја мислим, дакле, да ништа неће изгубити сама ствар, шта више, држим да ће она добити на тај начин, што ће се у одбор вратити, те да одбор изради један опширан извештај и да представи Скупштини разлику која постоји између њега и Владе, ако та разлика уопште постоји.

Председник, **Андра Николић.** — Господо, ја мислим да не улазимо у даљу дебату за данас.

Пристаје ли Скупштина да прекинемо рад? (Пристаје.) За дневни ред имамо већ ова два предмета који су били и на данашњем дневном реду. Ја бих вам предложио још два, а то су: претрес на другом читању законског предлога о среским и градским судовима и претрес на другом читању предлога закона у судијама.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? (Прима).

Боривоје Поповић. — Молим за реч.

Председник, **Андра Николић.** — Има реч г. Бора Поповић.

Бора Поповић — Још крајем октобра г. Рибарац, као први интерпелант, и ми остали интерпеланти с њиме поднели смо интерпелацију г. Председнику Министарског Савета о познатом злочину од 16 септембра, који је стао живота два официра, двојице притвореника у Управи Града Београда. Г. Министар Председник одговорио је одмах и известио г. председника Нар. Скупштине, да ће на ову интерпелацију одговорити кад је Скупштина буде ставила на дневни ред. Међутим, од тога доба протекло је више од месец и по дана, протекла су скоро два месеца, а Народна Скупштина тај одговор не ставља на дневни ред, и ако је Скупштина, међутим, прилично дангубила, дангубила и са оним честим и често удешеним феријама славским, а дангубила и у самом раду; дакле, није никада била заузета каквим интензивним радом на законодавним пословима.

Чак, шта више, у последње време била је читава серија одговора на питања и на интерпела-

није, и сва та питања и све те интерпелације имале су за предмет ствари које су далеко незнатније по што је ствар, коју третира наша интерпелација. Та ствар је заинтересовала, заталасала целу јавност; она је јавно мнење чак скандализовала, јер се по самим стварима компромитују најугледније личности наше унутарње политике. Ствар је била, као што знате, и пред судом, и судска истрага утврдила је ко је извршилац злочина, па је чак нашла ко је интелектуални кривац. Ствар је после послата Влади, и код Владе се задржала. То што се она код Владе задржала, то је оно што највише узнемирује нашу јавност и што квари крв. Да би се једанпут пресекло с тим, да би се дала пуна важност суду, — јер ви ћете се сетити да је пре неки дан било овде говора о важности суда и да је један од говорника отишао тако далеко да је прешао и преко просвете и преко привреде и преко народног здравља и благостања, па је тврдио да култ ну државу треба да представља само суд и жандарм, међутим, изгледа, да је у овом питању жандарм све и сва, па се жандарм звао Јешић, или Вукосавић, или Петровић, не мења ствар, — да би се, дакле, из оне нечисте моралне атмосфере, која је загушљива и која кужи, изишло, ми смо поднели интерпелацију о 16. септембру. Ми зато желимо да се та ствар што пре изнесе на дневни ред. И ја, у име клуба, молим, да се та ствар стави на дневни ред, и молим г. председника, да је предложи за идући дневни ред, а Скупштину да то прими.

Настас Петровић. — Да није г. Поповић, на један доста неваспитан начин направио алузију на мене, ја не бих устао да говорим, из простога разлога, што питање одговара на поднету интерпелацију не тангира мене или бар моју дужност у оној мери, у којој тангира дужност Владе. Али, кад је већ то учинио г. Поповић, онда бих ја у оваквој јавној седници замолио Владу, да ту интерпелацију што пре изнесе на дневни ред. Тиме би се некако и моја жеља испунила, да се поново разговарамо о томе тако фамозном, као што г. питач каже, догађају — о 16. сент. у главној полицији. Зато молим и г. Председника Скупштине и г. Председника Владе, да похитају са стављањем те интерпелације на дневни ред. Кад она дође на дневни ред, онда ћемо надугачко и нашироко о тој ствари говорити.

Међутим, додајем да ниједном речи, ни једним актом својим нисам утицао, да се та интерпелација помиче, јер, ако хоћете, право да вам кажем, мој је лични интерес, да се то питање што пре расправи, кад је већ поново потргнуто у Народној Скупштини.

Председник, **Андра Николић.** — Господо, Скупштина је примила дневни ред који сам ја предложио. О овоме можемо говорити у народној седници.

Стојан Рибарац. — Молим вас, није примљен дневни ред. *(Чује се са деснице:* Поновите питање, г. председниче).

Председник, **Андра Николић.** — Има реч Г. Председник Министарства.

Председник Министарског Савета, **Ник. П. Пашић.** — Овде је покренуто питање, зашто се не ставља на дневни ред интерпелација, коју су господа поднела. Влада сматра, да онај програм, који је изнела Народној Скупштини, треба што пре да се сврши, и, према томе, она настојава, да се она питања реше која задиру дубоко у државни живот, а ова друга питања, која се односе на расветљавања појединих случајева, она ће се ставити на дневни ред онда, кад Скупштина буде имала више времена да та питања расправља.

Стојан Рибарац. — Учињен је предлог за утврђивање дневног реда, и ја хоћу само о томе да кажем неколико речи. Управо хоћу да изјавим своје сажаљење, што се са врха Краљевске Владе могла да чује једна тако саблажњива изјава. Јер, господо, кад Г. Председник Владе каже, да има других питања пречих, *„која задиру дубоко у државни живот,“* па он из тих питања кадваја нашу интерпелацију, ја сматрам за дужност да кажем и ово: да у правној земљи нема пречих питања, него питање о правној безбедности, о личној и имовној сигурности грађана. *(Стојан Протић:* Која је данас много већа, него она, која је била под управом либерала).

Председник, **Андра Николић.** — Господа се могу задовољити тиме: да ће она интерпелација бити стављена после данашњег дневног реда. *(Стојан Рибарац:* То није још решено.).

То Вам је доста, а овај дневни ред, који је данас утврђен, имамо за неколико дана. (Одобравање).

Господо, по споразуму са свима скупштинским групама, ја мислим да Скупштину данас закључимо, и да уђемо у ферије. Тога ради слободан сам да умолим чланове финансиског одбора, којима ћу овако јавно да признам, да је на њих пало највише скупштинских послова и да баш због тога, што је на њих највише тих послова пало, остану овде и за време ферија да раде, како би пројекте, који су код њих сада на раду, могла Скупштина одмах, чим се састане, узети у рад.

Данашњу седницу са дневним редом, који сте ви примили, закључујем, а другу заказујем за понедељак 10. јануара идуће године.

У здрављу да се видимо! *(Одзив:* Дај Боже!).

Седница је закључена у $11^3/_4$ часа пре подне.